

Rita Urnėžiūtė

Ką parodė Kalbos švaros dienos: laikraščių kalba (2)

Šiame straipsnyje tęsiama Kalbos švaros dienų dalyvių ataskaitų apžvalga. Praėjusių metų gruodžio numeryje nagrinėta, kokių sintaksės klaidų aptikta laikraščiuose per Kalbos švaros dienas, mėginta patarti kalbos redaktoriams, kaip tas klaidas taisyti. Šį kartą – apie žodyno, semantikos, darybos, formų vartojimo klaidas, stiliaus negeroves, skyrybos ir rašybos reikalavimų pažeidimus.

Kalbos švaros dienos – gera proga kalbininkams pasidomėti, ar prigyja teikiamos rekomendacijos, ir pasvarstyti, kaip jas veiksmingiau skleisti. Gerų pavyzdžių yra: *išvengti automobilių spūsčių* KD 10 06 (ne *kamščių*); *skelbti karą grūstims sostinės gatvėse. Vakar Seime pradėtas svarstyti specialus nutarimas dėl transporto spūsčių* Vilniuje KD 10 10; *miestas dūsta nuo automobilių spūsčių* LŽ 10 01; *išsiskirti aukštybiniais statiniais* KD 10 08 (ne *aukštuminiiais*); *prie pat kištukinio lizdo montuojama nedidelė [...] alkūnė* KD 10 08 (ne *rozetės*); *vilkinti baltos ir žalios spalvų Lietuvos rinktinės aprangą* KD 10 06 (ne *baltai žalia*); *paprastutis, su gobtuvu* [megztinis] VL 10 06 (ne *kapišonu*); *tarakonus galima dresuoti* LŽ 10 01 (ne *dresiruoti*); *kraštovaizdis su natūralios augalijos tarpais* VL 10 06 (ne *augmenijos*). Gaila, kad tokius girtinus dalykus dažnokai užgožia klaidos ir netikslumai.

Skoliniai ir tarptautiniai žodžiai

Kalbos švaros dienų dalyvių ataskaitose dažniausiai minimos svetimybės – naujieji skoliniai, bet ir kai kurie senieji nesitraukia. Štai keletas taisytinų svetimybų: *breikeriai* (=breiko šokėjai) Kl 10 06; *imidžmeikerė* (=įvaizdžio kūrėja, stilistė) Kl 10 11; *jakuzzi* (=sūkurinė vonia) Kl 10 08; *lizingas* (=išperkamoji nuoma; finansinė nuoma) Kl 10 06; *roletai* (=ritinės užuolaidos) Kl 10 08; *gal ten toks asmuo besėdįs užsislaptinęs iš kuklumo? Akurat!* (=Tikrai!) ŠN 10 06; *amžinai su humoriukais, su visokiais išsimišlojimais* (=prasi-

manymais, išsigalvojimais) ŠN 10 06; *Šią rolę* (=Šį vaidmenį) gali nugvelbti iš panosės D 10 09.

Tókią svetimybės ištaisyti palyginti nesunku – vienos turi tvirtesnę, kitos dar ne tokią tvirtą taisymo tradiciją. Keblesnis dalykas – tarptautinių žodžių vartojimas. Yra jų pavartota ne savo réikšme: „Kaunas“ šiemet **dominuoja** (–pirmauja) Lietuvos čempionate LR 10 06; viena įmonė paskelbė butų **rezervaciją** (=užsakymą) KD 10 01; kiti jau senokai taisomi dėl netaisyklingos darybos ir dėl to, kad stelbia lietuviškus žodžius: **ekskliuzyviniai** (–išskirtiniai, ypatingi) gaminiai ŠN 10 06. Dar viena tarptautinių žodžių grupelė – tokie, kuriuos be didesnio prasmės ar stiliaus nuostolio galima pakeisti lietuviškais: *patikrinti, ar prekė veikia, pademonstruoti* (: parodyti), *kaip ja naudotis* LR 10 08; *Paprastai suformuojamos* (: surenkamos, sudaromos) darbininkų brigados ir siunčiamos dirbti į [...] KD 10 03; *Efektingai startavęs* (: Įspūdingai prasidėjęs) festivalis šįvakar persikelia į Vilnių KD 10 05; *Nors esu įsitikinęs, kad mūsų suartėjimas vyko abipusiu noru* (: noras suartėti buvo abipusis), *pripažįstu, kad ji kitaip vertino šį incidentą* (: įvykį) LR 10 06; *natūralių ingredientų* (–sudedamųjų dalių) ŠN 10 06; „Lukoil“ ir kitų Rusijos kompanijų (: bendrovių) veiksmus tikrai verta atidžiai stebėti KD 10 13; *dėl viršutinių elektros skirstymo kainų ribų kreipėsi ir skirstomųjų tinklų kompanijos* (: bendrovės) KD 10 05; *Tokia masė* (–daugybė) pinigų ėmė slėgti D 10 02; *Papildomai darbuotojai samdomi šiltuoju metų periodu* (–laiku) LR 10 06; *V. Putino populiarumas liaudyje jau pasiekė piką* (–viršūnę) LR 10 06; *Nebus pamiršti ir produktyviausi* (–geriausiai dirbantys) treneriai R 10 06; *ten, kur gyvenvietė ribojasi su mišku, situacija* (: padėtis) nekontroliuojama LR 10 06.

Galbūt šiuos pavyzdžius reikėtų nagrinėti kalbant ne apie žodyno, bet apie stiliaus trūkumus, tačiau vis tiek nutylėti negalima. Tikriausiai bus skaitytojų, kurie priekaištaus: ką reiškia „per dažnai vartojami tarptautiniai žodžiai“, kas nustatė, kada jie būtini. Panagrinėkime trumpą ištrauką iš vieno straipsnio: *savitarnos sistema skiriama lojaliems prekybos centrų klientams [...]. Vagysčių rizika eliminuojama, nes tokia galimybė suteikiama tik lojaliems klientams. Be to, pirkėjai periodiškai tikrinami [...]. Trečias būdas – eilių administravimo sistema, naudojama bankuose. [...] taip eilės administruojamos Skandinavijos ir Estijos prekybos centruose* LR 10 08. Ar straipsnis būtų prastesnis, ar informacija iškreipta, jei savitarnos sistema būtų skirta nuolatiniams pirkėjams, jei vagysčių pavojaus neiškiltų ar tiesiog nebūtų, jei pirkėjų eilės būtų tvarkomos, prižiūrimos?

Atskirės pastraipos verti „Lietuvos ryto“ santykiai su *realybe*: *dėl dirbtinio lygos išplėtimo, neatitinkančio Lietuvos futbolo ekonominės realybės* LR 10 06;

ar šis eilinis pažadas taps *realybe*, greitai pamatysime LR 10 11; *Likimas staugiai gražino R. B. į realybę* LR 10 13; *nuotykiškai virto realybe kitų trečiųjų šalių piliečiams* LR 10 18; *skatinti kurti naujas idėjas ir paversti jas realybe* LR 11 12; *baimę stoti akis į akį su realybe* LR 11 14; *reikia laiko priprasti prie naujos realybės* LR 11 16; *Parlamentas smunka tokiu greičiu, kad realybė dažnai pralenkia net aštriausias diagnozes ir drąsiausias prognozes [...]. Šios rezoliucijos istorija rodo ir viso Seimo prioritetus ir santykį su realybe, kuri šurmuliuoja už naujosios posėdžių salės sienų* LR 12 05. Kas laukia tikrovės?

Nenormines senąsias ir naująsias svetimybes būtina taisyti, per dažnai vartojamus tarptautinius žodžius patartina, kur įmanoma, keisti lietuviškais. Todėl dar syki reikia prašyti redaktorių įsigilinti į tekstą, įvertinti jame pavartotų tarptautinių žodžių funkcinį būtinumą ir prisiminti jų lietuviškus atitikmenis. Kaip elgtis su vienu ar kitu konkrečiu žodžiu, atsakymo pirmiausia reikėtų ieškoti „Kalbos patarimų“ knygelėje „Leksika: skolinių vartojimas“ ir VLKK konsultacijų banke, praveččia antrasis „Kalbos praktikos patarimų“ leidimas (1985), „Terminologijos taisymai“ (1992), naujausi terminų žodynai.

Savi žodžiai svetimomis reikšmėmis

VLKK konsultacijų banke ir kalbos nòrminamuosiuose leidiniuose reikia ieškoti ir patarimų, kaip taisyti ne savo réikšme vartojamus lietuviškus žodžius. Tiesa, juos pirma reikia atpažinti. Kol kas atpažįsta ne visi ir ne visus. Spaudoje jau nebeturėtų būti žodžių reikšmės klaidų, įtrauktų į Didžiųjų kalbos klaidų sąrašą. Bet yra. Įdomu, kur, kada ir ko mokėsi redaktoriai ir žurnalistai, jei jų leidiniuose pilna tokių klaidų: *Nacionalinė teismų administracija paskaičiavo* (=apskaičiavo, suskaičiavo), kad dėl nepagrįstai sumažintų atlyginimų apygardų ir apeliacinio teismo teisėjai patyrė net 130 mln. litų nuostolių KD 10 03; *valdininkas paneigė tokias kalbas, sakydamas, kad viskas tiksliai paskaičiuota* (=apskaičiuota, suskaičiuota) KD 10 10; *Tokius žingsnius iššaukė* (=sukėlė) D 10 02; *Prieš dirbdama fizinį ar namų ruošos darbą, nusiimkite* (=nusimaukite) aukso žiedus ŠN 10 11; *sistemų pajungimas* (=įjungimas) į pultą ir stebėjimas RŽ 10 05; *galimybė pajungti* (=įjungti) vamzdį į ventiliacijos kanalą (arba prijungti prie ventiliacijos kanalo) Kl 10 08; *konsultacijų grafikas patalpintas* (=įdėtas, paskelbtas) VDI svetainėje internete R 10 01; *o dėžutė patalpinta* (=padėta, laikoma) antresolėse ŠN 10 06; *iki sklypo praves-tos* (=nutiestos) visos komunikacijos Kl 10 11; *Reiškia* (=Vadinasi; Taigi), jūs esate matomi D 10 02; *Nuo sunkiasvorių mašinų Karmėlavos miestelių saugantis aplinkkelis bus statomas* (=tiesiamas) šalia Kauno oro uosto (tiesa, ten pat gerai: *Karmėlavos aplinkkelį tikimasi nutiesti iki 2013 metų*); KD 10 03;

tarifo skaičiavimo **vieninga** (=vienoda, bendra) metodika ŠN 10 06; kalbėta apie Europos Sąjungos **vieningos** (=darnios, bendros) energetinės (=energetikos) politikos būtinybę KD 10 13.

Nors nebe iš didžiųjų klaidų sąrašo, bet irgi būtinai taisytinis žodžių reikšmės klaidos: 1) nepriešdėlinių veiksmažodžių: *siūlomoms formuluočioms apie teroristus yra labai jau panašios į Kremliaus **naudojamą** (=vartojamą) terminiją* LŽ 10 13; *Šuo **sėdėjo** (=tupėjo) narve apie 16 valandų* LR 10 06; *Norėjome, kad roko operą **stebėtų** (=išgirstų; operos klausytųsi) tik pedagogai* R 10 08; *Manau, artimiausiu metu **stebėsime** (=matysime) daug revoliucinių pokyčių* LR 10 08; 2) priešdėlinių veiksmažodžių: *Jau eilę (=keletą; daug) metų ši diena gražiais renginiais **atžymima** (=minima) ir mūsų rajone RŽ 09 28; apie 40 proc. nukentėjusiųjų su stuburo ir galvos traumomis **neišgyvena** (=miršta) po kitų eismo dalyvių bandymų nemokėsiškai suteikti pagalbą (reikėtų redaguoti visą sakinį: apie 40 proc. nukentėjusiųjų, patyrusių stuburo ir galvos traumas, miršta, nes kiti eismo dalyviai nemokėsiškai mėgina suteikti jiems pagalbą)* KD 10 03; *akumuliatorių prieš žiemą būtina **pakrauti** (=įkrauti)* ŠN 10 11; *premjeras **pastebėjo** (=pabrėžė), kad energetinis saugumas yra ne tik ekonominis, bet ir labai svarbus politinis veiksnys* Kl 10 11; *Kaip **pastebi** (=teigia, sako) [...] direktorius E. M., mokyklos pedagogų tikslas ir yra padėti atsiskleisti tiems vaikams, kurie turi meninių gabumų* VL 10 02; *Žada **perspjauti** (=pranokti) Dubajų* KD 10 08; *jis buvo **praėjęs** (=perėjęs) ir muitinės patikrinimo procedūras* ŠN 10 11; *pagamintas dirbtinis alkūnės sąnarys su **prailgintu** alkūnkauliu* KD 10 03 (pasitaisyta KD 10 09: *specialiai pagamintą dirbtinį alkūnės sąnarį su pailgintu alkūnkauliu*); 3) daiktavardžių: *kovotojai sudėtingoje kelio **atkarpoje** (=pavojingame (?))... ruože iš miško puolė trijų automobilių koloną* KD 10 09; *kelio **atkarpose** (=ruožuose), kur galioja griežtesni greičio apribojimai* LR 10 11; *visą kontroliuojamą **atkarpą** (=ruožą) važiuoti pagal taisykles* LR 10 11; *jaunuolis žuvo **vietoje** (=iškart)* KD 10 08; *Parduoda įvairių **išmatavimų** (=matmenų) medines duris* Kl 10 11; *mokytojų metodikos **rateliai** (=būreiliai)* ŠN 10 06; 4) būdvardžių ir iš jų padarytų prieveiksmių: *žmonių, turinčių **aukštą** (=didelį) cholesterolio kiekį* R 10 01; *buvo linksmas, judrus, **betarpiškas** (=nuoširdus) žmogus* ŠN 10 06; *mokėti **betarpiškai** (=nuoširdžiai) bendrauti* KD 10 03; *Neišnaudojo **dėkingiausių** (=palankiausių, tinkamiausių) progų* PB 09 13; *Kokainas spartina širdies ritmą, bet pradėjus veikti heroinui tas poveikis susilpnėja ir širdies ritmas sulėtėja. Nuo tokio **dvigubo** (=dvejopo) poveikio gali visiškai sutrikti širdies ritmas* KD 10 10; *turiu paruoštą krepšį, kurio gali prireikti mane **eilinį kartą** (=vėl) guldant į ligoninę* Ž 10 05; *jie turi 700 tūkst. litų **piniginių lėšų** (=lėšų)* KD 10 03; *konjakas **teisingai** (=tinkamai) geriamas* Kl 10 06.

Tarp reikšmės klaidų pirmauja veiksmožodis *paskaičiuoti*, netaisyklingai vartojamas reikšme „tiksliai apskaičiuoti“, *pastebėti* reikšmėmis „sakyti, teigti, tvirtinti, pabrėžti“ ir *atkarpomis* pravardžiuojami kelio ruožai. Bet ir su nepirmaujančiomis klaidomis reikia kariauti. Skaitant Kalbos švaros dienų dalyvių ataskaitas nedavė ramybės viena mintis: kaip žmonės nebrangina vieni kitų darbo! Mokytojai ir dėstytojai moko kalbos normų, kalbininkai konsultuoja, rašo, aiškina, o iš keliolikos periodinių leidinių per porą savaitių gali prisirinkti krūvas pavyzdžių, rodančių, kaip kalbos kultūros darbas verčiamas niėkais.

Svetimos kilmės perkeltinės reikšmės posakiai

Laikraščiuose pasitaikė ne tik svėtima reikšme vartojamų savų žodžių, bet ir svetimos frazeologijos: *kalba eina* (=kalbama) apie *Bendrijos ir Rusijos tarpusavio prekybą* KD 10 05; *Vietoj kompensacijos pakišo kiauulę* (=iškrėtė kiauulę) KD 10 09; *Kalbama, kad itin mėgstamas Darbo partijos rinkimų kampanijos arkliukas* (=mėgstama giesmelė) yra kylančios kainos KD 10 09; „Šio renginio idėja – pristatyti istorinę „Žalgirio“ kelionę JAV. Krepšinis yra vienas tų dalykų, kurie sieja lietuvius ir Lietuvos draugus Amerikoje. Tad siekiame, kad amerikiečiai išgirstų gerą istoriją (–amerikiečiams būtų gerai papasakota) apie Lietuvą“ KD 10 12 (plg. *to hear a good story*).

„Kauno dienos“ redaktoriai žino, kad kainų, palūkanų, mokesčių ar pan. nustatomos ribos, normos, o ne lubos: *Viršutinės kainų ribos tiek pernai, tiek šiemet yra didesnės nei reali elektros kaina vartotojams* KD 10 05; *komisijos specialistai turės iš naujo perskaičiuoti kainų ribas* KD 10 09. Bet rašydamas apie banką, kuris savo paslaugą pavadino „Palūkanų lubomis“, dienraštis verčiamas kartoti bankininkams iš paskos: *7,8 mln. litų yra „lubos“ – daugiau ekspertams nebus mokama* KD 10 08; *bankas „DnB Nord“ siūlo klientams fiksuoti aukščiausią palūkanų kilimo ir žemiausią jų kritimo ribą – palūkanų lubas. Pasirinkusiesiems ši mokėjimo būdą palūkanų kitimo ribos nesikeis penkerius metus* KD 10 08.

Žodžių sandaros klaidos

Kaip ir ankstesniuose skyreliuose, pirmiausia apie didžiąsias klaidas: *papuošė salę lengva, spalviniai* (=spalviškai) *tinkančia dekoracija* (arba *tinkamos spalvos dekoracija*) RŽ 09 28; *To jau nebus – nedaleisiu* (=neleisiu) ŠN 10 06.

Kai kalbama apie tęstinį nekartotinį veiksma, netinka veiksmožodžiai su kartotine priesaga *-inėti*: *Panevėžiečiai, leidę varžovams be atsako laimėti 10 taškų, jau atsilikinėjo* (=buvo beatsilieka) 63:64 PB 10 05; *Posėdžio, kuriame*

buvo **pristatinėjama** (=pristatoma) bendrojo plano koncepcija, dalyviai ėmė kvatoti, pamatę Telšių rajono vietovių pavadinimus Ž 10 12.

Toliau – kiti taisytini dalykai: **geležinkeliečių** (=geležinkelininkų) tematika (muzikoje) VL 10 06; tarp **kenkėjiškų** (=kenksmingų) programų galima rasti ir kitokio pobūdžio produktų LR 10 08; **kenkėjiškas** (=kenksmingas) kodas buvo tiesiog išpraustas į puslapių turinį LR 10 08; **mafijinėje** (=mafijos) veikloje įklimpusių „korporacijos“ dalių žūtbutinė kova LR 10 13; lango apkaustai su **priešsilaužimine** sistema (=langai su apkaustais, saugančiais nuo įsilaužimo) Kl 10 08; **neišpasakytai** (=nenusakomai, daug) lengviau nei gyventi Ž 10 05; norėčiau tokiam egzamine **sudalyvauti** (=dalyvauti) ŠN 10 11; jei turėsiu laiko, būtinai **sudalyvausiu** (=dalyvausiu) ŠN 10 11; supažindinti su **auto turizmo trasa** D 10 02 (straipsnio, kuriame yra šis sakinys, antraštė *Autoturizmo trasa negali būti be Suvalkijos*, bet vietoj *autoturizmo* kur kas geriau tiktų *kelionė(s) automobiliu*).

Formos

Rąsta netinkamės formos svetimžodžių: **visažistas** (=vizažistas) Kl 10 06, **karate** (=karatė) Kl 10 08, **Su doku** (=sudoku) Kl 10 06, **polistirolo** (=polistireno) ŠN 10 06. Parinktas ne tos giminės pažymins: **leisis į koncertinį** (–koncertinę) turnė Kl 10 11.

Vartojamos paprastosios būdvardžių ir dalyvių formos ten, kur reikia įvardžiuotinių: **geltona** (=geltonoji) zona – *parduodamo sklypo vietos (tarp Klaipėdos ir Palangos) ypatybė* Kl 10 06; **horizontalios** (=horizontaliosios), **vertikalios** (=vertikaliosios) žaliuzės (yra pasiūlytos švieslaidės) Kl 10 08; **Užkrečiamų** (=Užkrečiamųjų) ligų profilaktikos ŠN 10 11; **papildomo** (=papildomojo) ugdymo mokytojai ŠN 10 11; **treniruotės vaikams ir suaugusiems** (–suaugusiesiems) Kl 10 08. Įvardžiuotinių formų reikėtų ir „Lietuvos žinių“ puslapių antraštėse: „**Trečias puslapis**“ (–„Trečiasis puslapis“), „**Karštas puslapis**“ (–„Karštasis puslapis“).

Skaičiaus vartojimo klaidos – vienaskaita vietoj daugiskaitos: **meliono** (=melionų), **citrinos** (=citrinų), **apelsino** (=apelsinų), **greipfruto** (=greipfrutų) sulstys ŠN 10 06; užuodžiamos **kriaušės** (=kriaušių), **lazdyno** (=lazdynų) riešutų ... **natos**¹ Kl 10 06; **plieninė čerpė** (=plieninės čerpės) ilgam gyvenimui Kl 10 08; **Tarptautinės mokytojo** (–mokytojų) dienos proga ŠN 10 06.

¹ Kalbininkė Vitalija Kapševičienė, pateikdama šį pavyzdį, atkreipė dėmesį į tai, kad iš tiesų natomis čia nėra nekvepia. Vaisių ir riešutų „natos“ tekste yra atsiradusios iš ispanų kalbos sangražinio veiksmazodžio *se nota* „jaučiamas“. Taigi tekste apie konjaką keistai skambančios „natos“ gali būti keičiamos taip: *jaučiamas kriaušiu, lazdynų riešutu... skonis, kvapas*.

Vartotinos ne samplaikinės, o vientisinės būvdvardžių ir neveikiamųjų dalyvių laipsnių formos: *vaikai tampa labiau atsakingi* (–atsakingesni) LR 10 08; *Važiavimas bus labiau tolygus* (–tolygesnis) ŠN 10 11; *skelbia labiausiai perkamą* (–perkamiausią) *knygų sąrašus* LR 10 13.

Netinkamai pavartotas veikiamosios rūšies dalyvis: *siūlome darbą pamainomis, slenkančiu* (=slankiuoju) *grafiku* KI 10 11.

Pažeidžiamas VLKK nutarimas dėl simbolinių pavadinimų linksniavimo: „*Venta*“ (=„*Ventos*“) *nariams buvo mokamos didžiulės algos* LR 10 06; o štai gerai: „*Norfos*“ *atstovas* LR 10 08, *dirbti naujojoje „Maximoje“*; į „*Maximos*“ *atėjimą žiūri* KD 10 08.

Stilius

Publicistikos stilius tarsi sugeria įvairių kitų stiliaus atmainų elementus: čia galima rasti ir administracinio, ir mokslinio, ir meninio, ir buitinio stiliaus pėdsakų. Vis dėlto ir čia reikia laikytis tvarkos. Vargu ar galima pritarti tokiems atvejams, kai tam pačiam dalykui pavadinti pramaišiu vartojamas terminas ir iš profesinės šnekamosios kalbos atklydęs žodis: *Renkantis „raktą“*, *daug dėmesio skiriama atmintinės talpos bei kainos santykiui* LR 10 08 (str. „Pirkėjams USB atmintinės grožis – ne paskutinėje vietoje“, taip ir mirga visame straipsnyje: „*raktas*“ – *atmintinė*, pavyzdžiui, skyrelių antraštės: „*Rakte*“ – *net keli filmai, Atmintinė – ir už 600 litų*). Beje, straipsnyje aprašoma laikmena vadintina *atmintuku* (V. Dagienė, G. Grigas, T. Jevsikova. Enciklopedinis kompiuterijos terminų žodynas, p. 25).

Kai kur galima būtų paieškoti kito žodžio, kad nereikėtų įkyriai vartoti to paties: *neįgalieji galėjo pabūti Anykščiuose, aplankyti* (–užsukti į) *A. Baranausko, J. Biliūno lankytas vietas* PB 10 15; *Galimybės įvažiuoti į pastarąją* (–šią) *šalį tekdavo laukti po kelias paras; Jis aiškino, kad Lietuvos pasieniečiams nežinoma pastarųjų* (–minėtų) *eilių susidarymo priežastis* LŽ 10 13; *Matyt, būtent jų dėka Lenkijos prezidento delegacija į Vilnių atvyko visiškai nepasirengusi [...]. Šį kartą L. Kaczyńskis, regis, buvo įtikinėjamas būtent apginti Lenkijos interesus. [...] Kaip rodo „Mažeikių naftos“ pardavimo pavyzdys, būtent politinis sprendimas panašiose situacijose Lenkijoje būna lemiamas. [...] Būtent jų nedviprasmiškas spaudimas galbūt padėjo įtikinti L. Kaczyńskį, jog kietakaktiškumas šiuo atveju gali lemti, kad jo šalis liks visiškai izoliuota. [...] Tokia partnerystė gali būti sukurta būtent panašiais projektais, o ne skambiais šūkiomis* LR 10 11 (Visi šie *būtent* – iš vienos „Laiko ženklų“ skilties, kartojami vos ne kas trečiame sakinyje. Šio madingo žodžio dabartinė vartoseną pra-

šosi tiriama, čia pakaks tik parodyti, kokia ji kartais būna perteklinė ir stilistiškai nepagrįsta.)

Publicistikos stilių daro valdišką ir negyvą veiksmažodžių vediniai su priesaga *-imas (-ymas)*, vartojami ten, kur puikiausiai galima išsiversti veiksmažodžiais: *Įvažiavimuose į (-Keliuose prieš) nedidelius miestus ir gyvenvietes įrengti asfalto kalneliai, gatvės susiaurėjimai (-susiaurintos gatvės), pastatytos klombos su gėlėmis (turbūt pasodinta gėlių?)* LR 10 11; *Gintaras užsiiminėja drožimu iš medžio (-Gintaras drožinėja iš medžio)* D 10 05; *Prie stalo vyks pokalbiai, sveikinimai (-Prie stalo bus proga pasikalbėti, pasveikinti)* D 10 05; *Ir daržų ravėjimu (-ravėti) ūkininkaitė nesibodi* Ž 10 12; *Kelio ilgis – 3,85 kilometro, jo asfaltavimas (-jį išasfaltuoti) kainavo 3,7 milijono* Ž 10 02.

Netikęs įprotis kiekvieną perkeltinės reikšmės žodį sprauti į kabutes: *Višoje toje netvarkoje, kiemo viduryje, vežimėlyje, miegojo 2 mėnesių kūdikis. Į jį nuo elektros stulpo „žiūrėjo“ balta raguočio kaukolė* VL 10 02; *kiemas, nors ir gražiausiai išpuoselėtas, be gyvo padaro atrodo „miręs“* VL 10 09. Nuo ko ginamasi tomis kabutėmis?

Pasitaikė minties šuolių: *Iš rajono Savivaldybės, Vyriausybės ir kitų šalies parapijų gauta daugiau nei trečdalis milijono litų* PB 10 04.

Skryba, rašyba, žodžių kėlimas

Kalbos švaros dienų dalyvių ataskaitose pateikta gana daug pavyzdžių, kaip pažeidžiamos privalomosios skrybos taisyklės. Nereikia atskirti kableliais nevienarūšių sakinio dalių: *Po pirmo atvejo, vairuotojams skiriamas griežtas papeikimas* KD 10 13; *judėjimas „Černobylis“ prašo miesto savivaldybės finansinės pagalbos, buvusių černobyliečių dantims protezuoti* KD 10 08; *Spalio 13 dieną, V. Lingio parke vyks [...]* D 10 09; *Tarptautinės mokytojų dienos išvakarėse, į Šakių kultūros centrą rinkosi pedagogai* D 10 09; *Rūkymas ne laiku, ir ne vietoje – draudžiamas* ŠN 10 01; *Per mūsų ansamblio dvidešimtmečio jubiliejų, J. K. pasakojo* ŠN 10 11.

Nereikia atskirti vienaarūšių sakinio dalių, sujungtų jungtuku *ir*: *Pasistažavo kursuose, mokymuose, ir per 28-erius tarnybos metus užsitarnavo* D 10 05.

Turime išskirti išplėstinį derinamąjį pažyminį, einantį po pažymimojo žodžio: *„Ferrari“ komanda [,] Fudži trasoje nutarusi pergudrauti visus [,] pergudravo pati save* KD 10 03; *Įmonei, užsiimančiai pastatų inžinerinių sistemų priežiūra [,] reikalingas ūkvedys (arba: Įmonei, prižiūrinčiai pastatų inžinerines sistemas, reikalingas ūkvedys)* Kl 10 06. Kartais tokia skrybos klaida sakinį daro neaiškų, dviprasmių: *Tai vienintelė bendrovė visoje Lietuvoje superkanti*

galvijus D 10 05. Kablelis po pirmų trijų žodžių pasakytų, kad bendrovė superka visoje Lietuvoje (kitos ne visoje Lietuvoje). Kablelis po pirmų penkių žodžių pasakytų, kad bendrovė vienintelė Lietuvoje superka (kitos nesuperka).

Reikia išskirti įterpinius: *Be to*_[,] *žmogus gali užsikrėsti* ŠN 10 01.

Išplėstinės dalyvinės, pusdalyvinės, padalyvinės aplinkybės gali būti neskiiriamos, o jei jau skiriama – tai būtinai iš abiejų pusių: *Paveikslas, vykstant rekonstrukcijos darbams* _[,] *laikiniai priklaustas Kaune* D 10 09; *Trečiadienio popietę 31 metų Bubėnų kaimo gyventojas* _[,] *važiuodamas pagrindiniu keliu ir sukdamas Bubėnų link, išvažiavo į priešingą eismo juostą* Ž 10 12.

Būtina skirti šalutinį prijungiamojo sakinio dėmenį: *Apsispręs* _[,] *kada operuotis* D 10 05; *Gyveno* _[,] *kaip pats norėjo* D 10 05; *Sužinok* _[,] *koks investavimo būdas tau yra tinkamiausias* D 10 09.

Kai šalutinis prijungiamojo sakinio dėmuo įsiterpia į pagrindinį sakinį, dažnai pamiršamas antrasis reikalingas kablelis: *Išsigandę tėvai, bijodami, kad bus apkaltinti netinkamai prižiūrėję dukterį* _[,] *neva galėjo mirusios mergaitės kūną paslėpti* KD 10 04; *Nežinau, kas yra skelbiama Konstitucijoje* _[,] *ir pirmiausia reikėtų išsiaiškinti* ŠN 10 01; *Kauniečių treneris teigė, kad pralaimėjo labai gerai komandai* _[,] *ir pripažino, kad [...].* ŠN 10 01; *Ikiteisminio tyrimo metu vykusiose apklausose abu jie dėl kažkokių priežasčių nutylėjo faktą, jog daiktai atsirado*_[,] *ir pareigūnams melavo* Ž 10 05.

Ne visada susigaudoma, kur reikia skyrybos ženklų brūkšnio, o kur rašybos ženklų brūkšnelio: **2007-2008-ųjų** (=2007–2008-ųjų) žiemos kolekcijoje Kl 10 06; **8-10** (8–10) eurų Kl 10 06. „Šiaulių naujienose“ visai nevartojamas brūkšnys (visur yra tik brūkšnelis).

„Kauno dienoje“ nuosekliai vartojamos lietuviškos kabutės „“. O šiaip šis dalykas sutvarkytas ne visuose laikraščiuose, pavyzdžiui, „Šiaulių naujienose“, „Respublikoje“ kabutės – tik angliškos, kartais susipainiojama „Klaipėdoje“, o „Lietuvos žiniuose“ – apskritai margumynas (plg.: „Saulės mūšyje“ krito milžinai ir Šiaulių arenoje vyko tarptautinis bušido turnyras „Saulės mūšis“ LŽ 10 02; „Kauno“ klube vėl pakeisti treneriai ir trumpiau negu mėnesį – tiek laiko „Kauno“ futbolo klubui vadovavo specialistas iš Olandijos [...]; „Žalgirio“ futbolininkas A. Miliškevičius patyrė sunkią kelio traumą LŽ 10 02).

Abejotina „Kauno dienos“ ir „Klaipėdos“ priedų pavadinimų rašyba *eDIENA*, *eNaujienos*. Nors ir matyti, kad stengtasi grafiškai atskirti būdvardžio *elektroninis*, -ė sutrumpinimą nuo daiktavardžių *diena*, *naujienos*, to nepakanka. Kitais atvejais reikalaujama po šio sutrumpinimo rašyti tašką (*e. Vyriausybė*, *e. parašas* ir pan.), tad ir čia nereikėtų daryti išimčių: *e. DIENA*, *e. naujienos* arba *e. NAUJIENOS*.

„Lietuvos žinių“ skiltyse greta nepriekaištingų pavadinimų „Dienos temos“, „Pasaulis“, „Verslas“, „Sportas“, „Kriminalinės paraštės“, „Savaitgalio skaitiniai“, „Namų pasaulis“ puikavosi madingai, bet nelietuviškai jungiami „KULTŪRA & MENAS“, „MOKSLAS & MOKSLININKAI“, „SVEIKATA & VAISTAI“, „LIETUVA & EUROPA“. Kam nepatiko jungtukas *ir*?

Rašybos klaidos: *Neveltui* (= *Ne veltui*) D 10 02; *iškeikti ne kokybiškai* (= *nekokybiškai*) *dirbančius* D 10 02; *IPOCHONDRIJA* (= *Hipochondrija*) – *nepasotinamas troškimas ieškoti savyje įvairiausių ligų* (= *įvairiausių savo ligų*) *ir jas gydyti* VL 10 09; *chroniškas stresas, dėl kurio išdega žmogaus emociniai-energetiniai* (= *emocijų ir energijos*) *ištekliai* VL 10 09.

Ne visada laikomasi žodžių kėlimo taisyklių – atskiriami dvibalsiai ar minkštumo ženklai: *raci-onalias*, *si-aubingą*, *pi-etvakarių* VL; *Skru-ibiui*, *bibli-oteką* D; *Li-etuvos*, *Grebi-onkinas* KD.

Baigiamosios pastabos

Pernykštės Kalbos švaros dienos – jau antrosios. 2006-ųjų pavasarį per šį renginį daugiausia tirta televizijų kalba, pernai rudenį atsigręžta ir į spaudos kalbą. 2007-aisiais Kalbos švaros dienos dalyvavo gausenės kalbininkų būrys. Ačiū jiems visiems! Iš gautų ataskaitų (jos buvo siunčiamos renginio organizatorei Lietuvių kalbos draugijai) matyti, kad spaudos kalbos taisyklingumo reikalaujama nepakankamai: nustebino seniai taisomų kalbos klaidų (net didžiųjų!) gausa. Per mažai reikalauja ir leidinių darbuotojai patys iš savęs, ir leidėjai iš savo darbuotojų, ir kalbos priežiūros įstaigos iš leidėjų. Ką reikėtų daryti? Pirma, kurti lanksčią ir gerai apgalvotą redaktorių tobulinimosi sistemą. Antra, verta pasvarstyti, kaip atnaujinti dabartinę periodinės spaudos kalbos vertinimo tvarką.

Kalbos švaros dienos kalbininkams teikia progą drauge ir dideliu būriu įvertinti pasirinktos kalbos vartojimo srities būklę, aptikti naujų reiškinių ir pateikti dėl jų rekomendacijų, skatina pamąstyti, kaip įveikti įsisenėjusias klaidas. Iš sukauptos medžiagos turėtų atsirasti ir straipsnių, ir „Klausimų kraitelės“ atsakymų, galbūt pavyks GK paskelbti daugiau laikraščių ar žurnalų kalbos recenzijų.

Kalbos švaros dienos – ne dabartinių kalbininkų sumanymas. Pirmą kartą panašus renginys vyko 1933 metais. Tada ką tik įsteigta „Gimtoji kalba“ ragino sutvarkyti Kauno viešuosius užrašus. Žurnale (tada jis vadintas bendrinės kalbos laikraščiu) ryžtingai pažadėta: „Kalbos švaros savaitę „Gimtoji Kalba“ yra pasiryžusi skelbti ligi tol, kol laikinojoje mūsų sostinėje neliks nė vieno netaisyklingo viešojo įrašo“ (GK 1933 8–9 98). Lietuvių kalbos draugija,

užpernai skelbdama Kalbos švaros dienas, tokių pareiškimų nedarė. Bet įvertinus pirmųjų dvejų Kalbos švaros dienų rezultatus galima sakyti: ir šįmet, 2008-aisiais, tokių dienų reikės.

Sutrumpinimai

D – Draugas

KD – Kauno diena

Kl – Klaipėda

LR – Lietuvos rytas

LŽ – Lietuvos žinios

PB – Panevėžio balsas

RŽ – Raseinių žinios

R – Respublika

ŠN – Šiaulių naujienos

VL – Valstiečių laikraštis

Ž – Žemaitis

„Gimtoji kalba“, 2008 1 8–18